

خال

بیژن نه جدی
له فارسییه وه: بیتهروز په حیمی
(سه قز)

نه ختیک بخه وم. رۆژی که ماسه که ی دهستم نیشته وه و توانیم نه په نجه ره شینه ی باسکم له هۆده یه کدا که قهت په نجه ره ی نه بووه له گه ل خو مدا بهرم، دهنگی مه قام دهات. واتا که سیک هر له و نزیکانه دا، کووچه باغی ده چری و به سهر روخساری منه وه ده گریا.

ئیسنا ده بی تا هاتنه وه ی ده لاک شیرهی ئاوه گه رمه که به ریده مه وه تا نه ختیک گه رمم بیته وه. دیسان راده کشیم، دهستم له سهر موزاییکی ته ختی حه مامه که داده نیم - دوور له جه سته م. هر به و جزه ی که نه و رۆژه له سهر گژوگیاکه دامنا بوو. خه ربک بوو خه و ده بیردمه وه. به سهر سه رمه وه لقویزی داره کان هه رزالیکیان دروست کردبوو. که جار جار با لقیکی وه لا ده دا، پارچه یه که له هه تاو به قه د سفرهی به یانیان ده که وته سهر گژوگیاکه. یا ده که وته سهر سینگم و جاری واشبوو سفره که له سهر سینگم هه لده خلیسکا و ده که وته سهر گژوگیاکه.

رووی له دالانیک له سپیداره کان بوو که له روو باره که وه سه ریان ده رده هینا و له م بهر پرده که وه دوایی دهات. له و بهر پرده که شه وه لپه واری تووسکا ون ده بوو. گژوگیا هیشتا بوئی نه بارانیککی ده مه و به یانیانی لیده هات که زوو خو شی کردبووه وه. تارمایی ژنیک له سهر پرده که ده جو لایه وه. نه وه نده دوور بوو پیده چوو راوه ستای، هه م نزیک ده بووه وه و هه م ده رۆشت.

پیتم وایی چهند ساتی خه وم لیکه وت. هینده کورت بوو که نه ده بوو که س بیته خه وت، ئیسنا چ ره شپوش، یان... که چاوم هه لپه ی نه و ژنه له ژیر داره کاندای بوو. له وسه ری دالانی سپیداره کانه وه، جله کانی له په نا

ده لاکي حه مام ناپرسی، منیش نالیم خالی سهر باسکی چه م چ سالی و له کوئی کوتاوه.

ته نیا لپی ده پرسم:

- ده کری پاکي که بیته وه؟

ده لاک ده لی: نه ری، به لام پاک کردنه وه که شی هه روه که کوتانه که ی ئیشی هه یه. ئیسنا رۆشتوو که لویه له که ی بی نی. پیتم وایه ده یه وی به تیزاب چاکی کاته وه. پشته و قه فا له سهر کاشییه گه رمه کان راده کشیم و سهر م ده نیمه سهر سه رینیکی چه رمی. هه لمی نه رم خو ی ده ساو یته نه و تیشکی هه تاوه ی له جه غزه ره نگییه کانی بن میچه که وه دپته ژور. تیخی چه سپاو به دیواره که وه و سه تللی په نا دیواره که بوئی لفکه و ئاو و سابوونی گه نیسو ده دن. نه نه وه ی ترساییم، ته نیا ماندووم. سه ری نه م خاله شینه، ماندووم ده کا. باسکی ته واو داپوشیوه. نازانم بوچی، به لام خو م ویستبووم. سه ره تا به قه له م په نجه ره یه کم له نیوان نه نیشک و شامدا کیشابوو، یه کئی له تاکانی ئاوه لا بوو و گولدانیککی خالی له سهر لیواره که ی دانرابوو.

پاشان له بهر ئیشی ده رزی و ده واکه ده سه ره یه کم خنیبووه ده م تا زمانم نه که ویتته بهر ددانم. هه ر به شیک له په نجه ره که ده کورترا، هه ر نه و شه وه، نه و به شه ی ده ماسی. ژانه که ی له بن بالمه وه ده که وته ری. ده بوو به دوو لقه وه. یه کیان به ره و ملم ده چوو و له گوپچکه و لاجانگم تیده په ری و لقه که ی دیکه ی به سهر ئیسقانه کانی په راسوو و شلکه ی راندا به ره و خوار ده چوو تا ته ختی پیتم گه رم ده بوو و عاره قم ده کرد. پاشان ده متوانی

پستی دارهکان قاوهیی دهینواند. هیشتا روخساری دیارنه بوو. دهنگی لاقیم نه ده بیست. به پهنا دارهکاندا دههاته پیشی. ده تگوت جارئی داریکه و جاریکیش خانئی.

چاوم نووقاند، دیسان دارهکه و خانمه کهم بینی. هردو وکیان (دارهکه و ژنه که) ره شپوش بوون. ئەوان ئەوهندهی دوور بوون هەر ئەوهندهش نزیک.

ئەگەر هەر ئەو ساته چاوم ههله بریبایه ئیستا ئەو (خانمه که) یه کن له خهونه کانم بوو، به لام چاوم هه لیری. هه مدیس بینیمه وه. جانتایه کی چکوله ی به دهسته وه بوو. ئاودامانه دریشه که ی سهوز بوو. هەر ئەم رهنکه بوو که ئەوم لهو شه قامه دریشه ی سپیداره کانه وه له ناو سهوزایی لقوی پوه کاندان ده کرد و دیسان دهرده که وت هه. شانیتی، شانی لای جانتا که ی له هەر ههنگا و یکدا داده کشا. نیوهی جهسته ی هیلاک دیار بوو و نیوه که ی دیکه ی دهیتوانی نه کم بی یا ژنی که ته نیا جارئی دیته خهونی پیا وه وه و هه رگیز و له هیچ شوینیتی تر بهرچا و ناکه ویت هه وه. ته مه نیکی دیار و روشنی نه بوو. یا لانی کهم بۆمن که سهرم له سهر گژوگیا بوو و ناچار بووم هه موو شتی که له خوارئی بۆ سهرئی ته ماشا بکه م و سالانیتی زۆر ته مه من له هۆده یه کدا تیپه ریپوو که به رۆژ گلۆپ روونای ده کرده وه و تا برسیمان نه بوایه با وه رمان نه ده کرد نیوه رۆ بووه و هه رکه سهرمامان ده بوو ده مانزانی پاییزه. به تاییه تی من که ده بوو له قاتی دووه می قه ره و یله که وه سهر شو رکه مه وه تا بۆ وینه شه مچه به ک وه رگرم و ده بوو هه ر شتی له سهرئی بۆ خوارئی ته ماشا بکه م. ئەو خانمه ته مه نیکی دیار و روشنی نه بوو.

دیسان خه ربک بوو نزیک ده بووه و (بۆنی گژوگیا که له دم و چاوم دههات) دهنگی لاقیمان له ژیر خاکه وه ده بیست و دلم وه ک دلئی ئەو ئەسپانه ی ساتی پیش بوومه له رزه خرتکه لاقیان پر ده بی له ترس، لپی ددها، خانم ته نیا چهنده ههنگاوی له منه وه دوور بوو، جله کانی زهیتوونی و لیچکه که ی رهش بوو. نه ختی له پیریبه که ی دایکم گه نجتر بوو و زۆر پیرتریش بوو لهو نه مامه سپیداره تازه نیژراوه ی که جانتا که ی پال پیوه دابوو. خه ربک بوو به له پی دهستی چه پی شانی

راستی ده مائی، ئەوهنده له رو لاواز بوو ده تگوت هه رگیز مندالی نه بوو. گرتی لیچکه که ی کرده وه و به لژیبه کی، عاره قی ملی سړی و بی ئەوه ی لیچکه که ی گرتی بداته وه، جانتا که ی هه لگرت. بیرم نیبه به کام دهستی هه لیگرت. ته نیا دههات، دههات، دههات.

ئیستا ئیدی له هیچ ژنی نه ده چوو، نه دههاته خهونی کهس. نه ده بوو نیوی بوایه. هه ر نیوی نه بوو. له که سیش نه بوو. دایکیش نه بوو. شتی که بوو. چۆن بلیم، دلدارئی که پیر بووه و یا دایکی دوی من، ده بوو رۆژی بیته سهر دنیا. رهنکه ئەگه ر دانیشته بایه تم له پالمه وه تیده په ری، یان ئەگه ر راوه ستابام لهو ریگایه وه که هاتبوو ده گه رایه وه و یان رهنکه، نازانم. ئەگه ر رۆشستابام، بۆ وینه له یه کن له پیاده رۆکاندا قهت بهرچا و نه ده کهوت. ته نانهت ئەگه ر له منی پرسیب: کاکه فلان میوانخانه له کوئییه؟

ته نانهت ئەگه ر گوتبام: کوئی؟ نازانم. ئا. کوئیایی ئەم شه قامه. رهنگ بوو ههنگاوی دوور که وه مه وه و هه مدیس پرسی: - خوگران نیبه، ئاغا له گه ل ئیوه مه. و منیش بلیم: نازانم. با وه رکن نازانم. خانمیش له سهری پروا: خراپی میوانخانه کان له وه دایه هۆده روو به خۆره کان داده نین بۆ ئەو موسافیرانه ی که پاریش هه ر هاتوونه ته ئەم میوانخانه یه.

پاشان حه تمه ن هه ردوو بزیه کمان ده گرت. ئەم بیرو خه یاله هه ر ئیستا به میشکمدای تیپه ریوه نه ئەو کاته ی که خانم لای من راوه ستابوو و ره شبی لیچکه که ی نهیده هیشته ئەو سفره یه بدا له من. هه ر به و جانتا وه که ده سه که که ی گرتیوو و هه ر به و روخساره وه که هه ر زالئی داره کان نهیده هیشته بیمن، چوه ناو په نجه ره که ی باسکی چه پم. ناو هه ر ئەم په نجه ره کوتراوه ی سهر باسکم. ئیستا ده رۆشیت. به ژیر پیستمدای ده رۆشیت. دهنگی پاشنه ی پیلا وه که ییم له سهر ئیسقانی دهستم ده بیست. هه رکه جانتا که ی دانا. ئیدی هیچ دهنگی نههات. هه ستام و دانیشتم، سهیری په نجه ره که م کرد، پاشان ده ور به رم و ئەو دره ختانه ی ده رۆشیتن. نه ک ئەوه ی به راستی بکه ونه ری. نیگام له م دار و بۆ ئەو دار

به شوین که سیکدا که له ناکاو ون بووه، داره کانی تیده په پراڼد. لهو گه لا هه لوره ریوانه دهنگی خشه خش نه ده هات و گه لایه ک که تازه له لقیکه وه به ریته وه، وهک دهستی له مه چه کدا قرتابیت. له هه وای دهورو به ریدا په له قازهی ده کرد و ده هاته خوار بی نه وهی بتوانی شتی له مست بگری.

باسکم گرت. له پی دهستم نایه سهر خاله که. ترسابووم نه کا نهو گه لایه بچیتنه ناو په نجره که.

خانم گوتی: بوچی تیره له پر تاریک بوو؟

یه که م جاربوو دهنگیم ده بیست. باسکم به ردا.

دهنگیش وهک ژانه که، گه یشته بن بالم، بوو به دوو لقه وه. یه کیان به رهو ملم هات و له گوچکه و لاجانگم تیپه ری. لقه که دی که له په راسوه کاغمه وه رویشته خوار. ته زیک به گشت گیاندا هات و ته ختی پیتم گهرم بوو. نه م جوړه ئیشانه که وهک خوین به هه موو گیانی ئینساندا هاتوو چو ده کا، ناخری هیدی و له سه رخو، له سه رخو و هیدی ده بی به له زه تیکی رهش یان ته ری، یان من وام بیر ده کرده وه که ته ریوو یان رهش. یان به راستی رهش و ته ری بوو. ئیستا که بیری لیده که مه وه، گومانم هه یه.

نهو روژه له یه که م ساته وه، نه م له زه ته، چ رهش، چ ته ری نه سلنه نازانم، دهستی پی کرد که و تمه ری، پشت به پرد، سپیدار به سپیدار، به په نا سپیداره کاندان من و په نجره که رامانده کرد، خانم له ناو باسکدا بهم دیوار و بهو دیواردا ده که وت. لیچکه که دی داکه وتبوو. جانتا که له ژیر لاقیدا هه لده خلیسکا. دهورو به ری پر بسوو له هه سکه هه سکی من. چما نه یده قیژاندا؟ ته نانه ت که دهمو روو بو لای گولدا نه که ره هیل بوو، ههر نه یقیژاندا، ته نیا به هه ر دوو دهستی لیواری په نجره که دی گرت و تا کاتنی من له پال به نزیخانه که دا (چوار په مپ راوه ستابوون) تیپه ریم و به دهوری زه وییه کدا که مندالان تو پیتیان تیدا ده کرد، (نا کهس له ویدا تو پیتنی نه ده کرد) دهور لیبده م و بگم به کولانی که هه وای روژی هه یینی لیبتی و له حه وشه ی مال که دا ده موچاوی بشوم، خانم لیواری په نجره که دی به رنه دا.

هوه ده که م بزنی ته ری و تلیسییه هه می شه ییه که دی لیده هات. کراسه ژانه که که ده می سال بوو له سه ر کورسییه که که وتبوو، ههر له جیتی خوئی بوو. له وه ده چوو هی دایکم بی. ماوه یه ک بوو دهستم له گه ل په لی هوه ده که م نه ده دا. خا ولییه که بزنی له شی که سی لیته ده هات، ته نیا لهو گوړه وییه ناسکه ی په نا قه ره ویله که، دهنگی پیی که سی ده هات. له پشت چا ویلکه ی سهر تاقه که جووتی

چاوم بیرکه و ته وه و ده شزانم دایکم هه رگیز چا ویلکه ی له چا و نه ده کرد. سه ری نیکیان به قه د خه و تینیکی چه ند سه عاته چال ببوو و دوشه که که هیشتا شوین نووستنی خانم تیکی بالا به رزی پیوه دیار بوو. خانم جانتا که دی کرده وه. جله چرچ و لوجه کانی وه لا دا و قاپی وینه یه کی چکوله ی له بنی جانتا که وه ده رهیتنا. پاشان دهنگی نهو بزمارانه م ده بیست که به ئیسقانی باسکدا ده چوون پاشان دهنکه که نه ما. پاشان خانم قاپی وینه که ی هه لواسی و هاته ته نیشته په نجره که. نه نیشکی نایه سهر لیواری گولدا نه که و دم و چاوی خسته ناو هه ر دوو دهستییه وه.

گولدا نی بی خاک، بی گیا.

قسه ی نه ده کرد. لهو ماوه دا جلم ده گوری و یان سهر م قال بوو به دروست کردنی هیلکه و روژه که وه. سهیری دهورو به ری خوئی ده کرد. گونای عه یینی گونای کچه ناغاکان. جار جار که چاوی لیک دنا، روخساری نه نکم ده هاته وه بیر له دوا یین ساته کانی نو پژدا. پیستیکی ته ری و تازه ی هه بوو. لیوی ته ریوو، ده تگوت تازه له ماچی دوور که وتوه ته وه. چه مانه وهی جمگه ی قامکه کانی به هوئی نه خوئی بادارییه وه که له کونه وه تووشی بسوو یان به هوئی شه تل لی دانی برنج له مه زادا، خه مه یته ر بوو. قسه ی نه ده کرد، تیکه بی له هیلکه و روژه که له دمدا بوو، روژه گه یشتیوه ساتی، هه موو دوو دل بوون چرای هوه ده کانیان هه لکه ن یان هه لینه که ن. هیشتا زه رده یه کیشی نه گرتیوو تا چاوم که وی به ددانه کانی.

نه م جوړه ژانه، نیویان یا په روانه یه یان... تاهیره.

گوتی: هه می شه ته نیا نان ده خوئی؟

گوتم: هه می شه نا... نه م روژانه هه می شه.

گوتی: هیلکه و روژه که ت خراب ساز کرده وه.

گوتم: ده بوو چیم کرد بایه؟

گوتی: ده بوو داتنا یه روژه که ی هینه گهرم بوایه دوو که لی سووتانه که ی بیینی. ده بی خویش بکه یته ناو روژه که، دوا یی هیلکه کانی تیکه ی، نه ویش نه ک به ههر دوو دهست، به دهستییک و به م جوړه، دهستی لایرد له لیواری گولدا نه که.

پاشان گوتی: به راست، من تو م له کوئی دیوه؟

تیکه هیلکه و روژه که هیشتا له دمدا بوو، به لام ئیدی نه مده توانی قووتی بدهم.

پرسی: نیوت چییه؟

ته نانه ت نه متوانی بلیم «مورته زا».

نیوم مورته زا نییه. ههر نهو ساته ی خانم گوتی: نیوت چییه؟ که وته بیرم بلیم «مورته زا»، رهنگه به م بوئه وه که

له شویتن، کەسێ بەنیوی مورتەزاوێ مردبوو و من دەمناسی و ئەم خانمە پێدەچوو دایک یا هاوسەری هەر ئەو مورتەزایە بێ. یا کاتێ لە دایک ببووم کەسێ لە پەنا مەلۆتکە کەدا هاواری کردبێ:

– چەندە لە مورتەزا دەچی.

لە هەر حالدا خانم کە وشەیی مورتەزای بیست، لای گۆلدانە کەوێ و تا بێتەوێ و هەمدیس ئەنیشکی بنیتەوێ بە لیواری پەنجەرە کەوێ دەموچاوی بخاتە لەپی دەستی. تاوێ کەم شوێ و هەولم دا سەیری پەنجەرە کە نەکەم. هەلبەت نە لەبەر ئەوێ پێم بێ بایەخ بێ، تەنیا دەمویست بزانم چیم بەسەر هاتووێ و دەبێ لەگەڵ خۆم چی بکەم. دەنگی پێی دەهات کە پاش هەر سێ هەنگاو، ساتێ نەدەبیسترا و دیسان سێ هەنگاوی دیکە. حەقەن خەریک بوو لە ژێر قاپی وێنە کەوێ دەرویشت. نەختیک راکشام و هەمان دەستم لە لیواری قەرەوێلە کە شوێ کردوو، دەمارەکانی پشتە دەستم لە ژێر پێستە کەوێ هەستابوون و خانم دیسان دەرویشت. قامکە کانم کۆکردوو پەنجەرە کە بە حال لە رایەوێ. بەجۆرێ کەوا هەست بکەم هەر ئێستە گۆلدانە کە بکەوێتە خوارێ و خانم دەرویشت، دەرویشت، دەرویشت، دەرویشت.

ئاخری گوتم: ئێوێ ئەگەر تا بەیانی هەروا بتانەوێ بڕۆن، من ناتوانم بخەوم. هاتە لای پەنجەرە کە. گوتووێ کە چۆنی دەکرد. ئەنیشکی لەسەر لیواری پەنجەرە کە دادەنا و بە لەپی دەستیش دەموچاوی لە ئامێز دەگرت. وەک کەسێ بە دەست بەلندەبە ک لە هەوادا بگری. گوتی: ئەسلەن ناتوانم بیهێنمەوێ بیرم تۆم لە کوێ دیوێ. بە وەشدا کە نیتوت مورتەزایە.

گوتم: پێم وایە..

خانم گوتی: نا بیر مەکەوێ، ئەسلەن بیرمە کەوێ. تا کاتێ دەتوانن خەیاڵ پلاوبکەین، چما دەبێ بیر بکەینەوێ. وا دەتوانم باوەرکەم لیترەم. خەریک بووم لەسەر پرده کەمەوێ تێدەپەریم کە دالانی سپیدارە کانم بینی کە چووێ ناو دالانە کەوێ. گیانم شەلائی عارەق بوو، بەلام لەقویپەکان بە جۆرێ ئالابوونە یەک: فێنکم بووێ. لە هیلاکیدا جانتاکەم لەسەر عەرز دانا.

قاپی وێنە کە لەناو جانتاکەدا بوو. ئێستا بیرم نییە، کاتێ رێ کەوتم کێتە قاپە وێنەم هەلگرتووێ. کورە کەم، مێردە کەم؟ ئەسلەن بیرم نییە.

بە لۆبەکی لیچکە کەم عارەقی مەلم سەری و دیسان کەوتمەوێ رێ. پێم خۆش بوو کەسێ ببینم و لێی پرسم ئەم دەورووبەرە، میوانخانەیی لێیە یان نا؟ پیاویکم دیت لەسەر گۆگیا راکشاوێ. رەنگە خەوتبوو. دەبوو دوو سێ

جار بکۆخم تا لە خەو هەستێ و پاشان لێی بپرسم:

– کاکە میوانخانە لەم دەورووبەرە لە کوێیە؟

حەقەن دەیگوت: هەروا بڕۆن تا دارەکان دوایی دین. پاشان لاکەنەوێ بە لای راستدا. لەوێ پریبەتی لە راگەیانداوێ میوانخانە. خراپیی ئەم جۆرە میوانخانانە تەنیا ئەوێ، بێ پێناسە هۆدە بەکەس نادەن.

دەبوو جانتاکەم بکەمەوێ تا بزانم پێناسم پێیە یان نا.

خۆزگە لانی کەم پەسولەیی ماره کردنە کەم لەگەڵ خۆمدا دینا. هەلگرتووێ یا هەلگرتووێ؟

کلیلی جانتاکە لە گیرفانی ئاودامانە کەمدا بوو. لە ژێر سەوزایی دارەکاندا، رەشیی جەلکانم، زەیتوونی دەینا. جانتاکەم بەیەکی لە سپیدارە ناسکەکان، دەتگوت تازە نیتراوێ... خانم لە باسکم رویشتە دەری. دایکم هەمدیس مرد. نەنکم و هەموو ئەو ژنانەیی لەو سالانەدا خالی سەر باسکم دەکوێ، مردبوون، دیسانەوێ مردن. پەنجەرە کە هەر ئاوەلا بوو. کەس لە پشت پەنجەرەیی باسکەدا نەبوو.

گیایە ک لە گۆلدانە کەدا سەوز دەبوو، دەتگوت گەلاکانی زامی چکۆلەن لەسەر پێستم. ئێستا من و ئەو پەنجەرە شینە کوێراوێ. نازانم، لەناو گیانی دایکی مورتەزا یا ژنی مورتەزادا بووین یان لە ژێر پێستی دلداریکی دایک، کە بەسەر پرده کەدا دەرویشت.

ئەوێندە دوو بوو نەمزانی دەیهوێ لەسەر پرده کەوێ تێپەرێ یان تێپەرێوێ. پێم وایە گرفتی من نەخۆم، نە ژنی کە بێ مورتەزا لەم سالانەدا بە جانتایە کەوێ لەم شار بوێ و شار دەروا. رەنگە کێشانەوێ پەنجەرەبە ک لەسەر باسکم هەر لەو سالانەدا کە دیوارەکانی دەورووبەرم پەنجەرەیی نەبووێ هەلەبە ک بووێ.

رەنگە ئێستا هەر پەنجەرەبە ک هەلەبە. دەلاکی حەمام بە کیسە و کاسەیی حەمامەوێ هاتووێ منیش لە پەنا ئەم تێخی ریش تاشینە و چەسپاو بە کاشی حەمامە کە. هێندە دەترسم کە دیسان سەرمامە، چونکە لەوێ دەچی مشتەرێبە ک دەماری خۆی پێ پریبێ و دووشە کەیی بەردابیتەوێ پاشان چەسپاندویتی بە دیوارە کەوێ و هەر لیترەدا راکشایی، چەندەم سەرمایە. حەقەن ئێرە یان دوای بردنی تەرمە کە، شوێر دووێ تەوێ. کاشی و موزاییکە کە یان گۆربوێ، ئەو چۆن ئەم تێخە هێشتا بە دیوارە کەوێ.

دەبێ تەنیا بیر لە باسکم بکەمەوێ. لەو ساتەوێ خۆم رووت کردووێ تەوێ تەماشام نەکردووێ.

سەرچاوە:

کتاب ماه «ادبیات و فلسفه، سال چهارم، شماره (۹).